

Familjen i väntrum

Sjuksköterskors uppfattningar av familjens delaktighet inom akutpsykiatrisk vård.

Foto: Privat

Av Marjut Blomqvist
Marjut Blomqvist är sjuksköterska (MSc) vid Psykiatri i Halland.

ett allmänt resultat av de senaste årens studier visar att många sjuksköterskor har positiva attityder till att göra patientens familj delaktig i vården. De har en viktig och unik roll i att ge stöd och stärka familjen i det akuta skedet. Flera studier visar att möten och vårdplanering med familjer borde innehålla ömsesidigt informationsutbyte, vägledning och stöd, men att det finns olika hinder inom den akuta vården, till exempel korta vårdtider, eller personalens skiftarbete. Detta kan hindra familjens delaktighet och familjefokuserad omvårdnad.

Kan sakna stöd

Det finns studieresultat som visar att familjen kan känna utanförskap och sakna stöd i den psykiatriska vården. Flera studier visar hur viktigt det är att möta barnens behov av mer information och stöd från vuxenpsykiatri. Barn vars mamma eller pappa har en psykisk sjukdom har enligt hälso- och sjukvårdslagen rätt att få information, råd och stöd från personal inom vuxenpsykiatri.

■ Svensk studie

- I juni 2011 publicerades en artikel i International Journal of Mental Health Nursing nr 3, med titeln «Family in the waiting room»: A Swedish study of nurses' conceptions of family participation in acute psychiatric inpatient settings av Marjut Blomqvist, sjuksköterska (MSc) vid Psykiatri i Halland, och Kristina Ziegert, universitetslektor (RNT, PhD) på Högskolan i Halmstad.

Vår studie

Syftet med vår studie var att beskriva hur sjuksköterskor uppfattar familjens delaktighet vid en akutpsykiatrisk avdelning. För att få en bred variation av uppfattningar intervjuade vi 18 sjuksköterskor i sydvästra Sverige, åtta kvinnor och tio män i åldrarna 28–60 år, med erfarenhet av att arbeta inom akutpsykiatri och som hade olika lång yrkeserfarenhet, allt från två till 33 år. En fenomenografisk ansats användes som analysmetod.

Tre huvudpunkter

Hur uppfattar sjuksköterskor familjens delaktighet?

Vi hittade tre olika huvudpunkter för hur sjuksköterskor uppfattade familjens delaktighet inom akutpsykiatri:

- Familjens delaktighet som en del av omvårdnadsprocessen.
- Hinder i familjens delaktighet.
- Sjuksköterskors resurser.

Många av dem tänkte att begreppet «familj» kunde ses på många olika sätt i och med förändringar i samhället. Flera sjuksköterskor tyckte att patienten själv borde ha möjlighet att definiera sin familj. De beskrev familjen som ett stöd och hjälp i omvårdnadsarbetet och de värdesatte patientens familj som informationskälla. De olika akuta omvårdnadsåtgärder med familjen som sjuksköterskorna beskrev handlade bland annat om att avdramatisera en eventuellt dramatisk inläggning, de försökte hitta en tid att sätta sig ner med familjen för att lyssna på familjens erfarenheter

eller i centrum?

STÖD: Familjen kan vara ett stöd och hjälp i omvårdnadsarbetet. Foto: Colourbox.

och upplevelser. På en akutavdelning skedde detta oftast oplanerat när familjen var på besök.

Enligt många sjuksköterskor fick familjerna stöd, tröst och information. Vissa menade att familjen borde vara delaktig i vårdplanering redan från början av vårdtiden. Några beskrev hur de kunde

rekommendera familjemedlemmar att själva vila och koppla av när patienten låg inne, ta semester eller ägna mer tid åt barnen om de hade blivit åsidosatta i den akuta situationen.

Alla ansåg dock inte att familjens delaktighet har någon stor betydelse i ett akut läge av psykisk

sjukdom, utan ansåg i stället att sjuksköterskorna borde vänta tills den akuta fasen är över eller att familjen vid behov borde få stöd i öppenvården. Inga av de intervjuade sjuksköterskorna beskrev akuta omvårdnadsåtgärder eller möte med patienternas minderåriga barn trots att de flesta av dem uppfattade och beskrev hur familjer oftast är i kris och hur krisen påverkar hela familjen.

Hinder för deltagande

De intervjuade beskrev flera saker som kunde hindra familjens delaktighet, som traditioner eller en individualistisk syn som har funnits inom psykiatrin. De beskrev även hur psykiatrisk omvårdnad har förändrats genom åren för att nu vara mer familjefokuserad. Vissa sjuksköterskor ansåg dock att det inte finns någon anledning att involvera familjen i det akuta skedet, när fokus just på en akutavdelning fortfarande ligger på individen – inte på familjen.

Det kunde också ses som hinder att vårdtiderna är korta och att omvårdnadsarbetet på avdelningarna inte är organiserat och strukturerat så att det gynnar familjens delaktighet. Flera av de intervjuade beskrev hur familjens delaktighet är beroende av sjuksköterskors eget intresse och motivation. Det saknas tydlig struktur i det akuta omvårdnadsarbetet som gjorde att sjuksköterskan hade svårt att avgöra vad som är tillräckligt och vad som förväntas av dem i arbetet med familjer.

Flera deltagare reflekterade över sin egen bristande kompetens eller avsaknad av yrkesmässig autonomi och vissa beskrev mötet med familjer som en påfrestande del av arbetet som krävde mod. Många sjuksköterskor beskrev hur de balanserade mellan tystnadsplikt, patientens autonomi och att involvera familjen. De reflekterade öppet om faktorer som kunde föra familjens delaktighet framåt,

som ökad egen teoretisk kunskap och kompetens. Vidare ansåg de att egen yrkeserfarenhet gjorde mötet med familjer lättare att få till och blev modigare i att möta familjer i akuta situationer. Många av sjuksköterskorna tyckte det var till stor hjälp att få «coaching» från engagerade arbetskamrater med familjefokuserad inställning, möjligheter för reflektioner och lärande på arbetet.

Studiens slutsatser

Denna studie visade sjuksköterskornas varierade syn och uppfattningar av familjens delaktighet på akutpsykiatriska avdelningar. Uppenbart är att familjens delaktighet är mer beroende av enstaka sjuksköterskors insikt och intresse än att den baseras på ett strukturerat omvårdnadsarbete eller policy inom kliniker.

«Resultatet är överraskande.»

Resultatet är överraskande. Trots all kunskap om hur familjen blir påverkad av akut psykisk sjukdom och hur svag familjens delaktighet är i den kliniska vardagen kan vi alltså fortfarande se hur familjen kan bli lämnad i väntrummet. Kunskap om de hinder och främjande faktorer som sjuksköterskor här har satt ord på, kan användas för att utveckla akut psykiatrisk omvårdnad mer aktivt och systematiskt för att öka familjens delaktighet och göra mötet mellan familjer och sjuksköterskor möjligt. Detta borde inte bara vara en utmaning för enskilda sjuksköterskor utan för hela ledningen för omvårdnadsarbetet i klinisk verksamhet. ■

För vidare kontakt:

Marjut.Blomqvist@regionhalland.se

Referanser

- 1) Benzein, E., Johansson, P., Franzén Årestedt, K. & Saveman, B.-I. (2008). Nurses' attitudes about the importance of families in nursing care. A survey of Swedish nurses. *Journal of Family Nursing*, 14, 162-180.
- 2) Ewertzon, M., Lüzén, K., Svensson, E. & Andershed, B. (2010). Family members' involvement in psychiatric care: Experiences of the healthcare professionals' approach and feeling of alienation. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 17, 422-432.
- 3) Gavois, H., Paulsson, G. & Fridlund, B. (2006). Mental health professional support in families with a member suffering from severe mental illness: A grounded theory model. *Scandinavian Journal of Caring Science*, 20,102-109.
- 4) Hedman Ahlström, B., Skärsäter, I. & Danielson, E. (2007). Major depression in a family: What happens and how to manage – a case study. *Issues in Mental Health Nursing*, 28, 691-706.
- 5) Knutsson-Medin, L., Edlund, B. & Ramklint, M. (2007). Experiences in a group of grow-up children of mentally ill parents. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 14-744-752.
- 6) Nordby, K., Kjongsberg, K. & Hummelvoll, J.K. (2010). Relatives of persons with recently discovered serious mental illness: In need of support to become resource persons in treatment and recovery. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 17,304-311.
- 7) Stjernsward, S. & Östman, M. (2008). Whose life am I living? Relatives living in the shadow of depression. *International Journal of Social Psychiatry*, 54,358-369.
- 8) Wilkinson, C. & McAndrew, S. (2008). "I'm not an outsider, I'm his mother!" A phenomenological enquiry into carer experiences of exclusion from acute psychiatric settings. *International Journal of Mental Health Nursing*, 17,392-401.